

GESTALTA DALARNA

– skönhet som skapar utveckling

Region Dalarna – Kultur och bildning

Projektrapport: Arkitektur, form, design – att göra
verkstad och skapa långsiktig struktur i Dalarna
2017–2019

Text: Ann-Louise Rönestål Ek

Diarienummer: LD 16/01372

GESTALTA DALARNA

– skönhet som skapar utveckling

PROJEKTRAPPORT:
Arkitektur, form, design – att göra verkstad och skapa långsiktig struktur i Dalarna 2017–2019

MADA

Ada Swärd, designer

FOTO: TONY OTTOSSON

Förord

Plötsligt händer det! Så kan man kortfattat beskriva resultatet av det arbete som gjorts under många år för att hitta formerna för arkitektur, form och design inom kultursektorn. Arkitekturråd och formföreningar har funnits sedan tidigare och det är tack vare och tillsammans med dem, som Region Dalarna nu hittat struktur och samverkansformer för en fortsatt långsiktig utveckling. Syftet har varit att stärka och höja statusen för formfrågorna samt att skapa ett kreativt och samarbetsinriktat klimat där spänningen mellan tradition och förnyelse utgör en styrka.

I Dalarna, där det finns gott om traditionsrika och kulturhistoriskt värdefulla miljöer är det senare särskilt viktigt. Syftet har också varit att höja medvetenheten om hur arkitektur, form och design påverkar oss i våra dagliga liv och att de är angelägna samhällsfrågor, i dag kanske främst kring hållbarhet och omställning.

Region Dalarna har därför lyft in arkitektur, form och design som ett verksamhetsområde bland andra konstformer. Den nybildade enheten Bild och form Dalarna har fått i uppdrag att stärka och främja området.

Arbetet med arkitektur, form och design i Dalarna har väckt genklang, såväl regionalt som nationellt och det förpliktigar. Med en ny politik för gestaltad livsmiljö i bakfickan, och med uppdrag från regionen och med de erfarenheter som den här rapporten förmedlar, står arkitektur, form och design nu på egna ben i Dalarna, äntligen!

*Malin Lagergren, förvaltningschef
Kultur och bildning, Region Dalarna*

Bakgrund

Under 2014 genomfördes en förstudie med medel från Statens kulturråd för att stärka den nationella infrastrukturen för design och arkitektur inom samverkansmodellen. Förstudien fick namnet Stärkt nationell infrastruktur för design- och arkitekturområdet.

Det som förstudien kom fram till var tänkt att vara allmängiltigt för hela landet, men tre regioner samverkade i genomförandet: Dalarna, Väster-norrland och Örebro, med Landstinget Dalarna som projektägare. Initiativet till förstudien kom ursprungligen från Föreningen Svensk Form. Föreningen har regeringsuppdrag från Kulturdepartementet att stimulera designutvecklingen i Sverige. Från Svensk Forms sida såg man dock ett behov av ökat regionalt engagemang och att design och arkitektur som kulturområden synliggörs och lyfts in på ett tydligare sätt i de regionala kulturplanerna.

Förstudien genomfördes under åtta månader. De tre medverkande regionerna bidrog med djupanalys av de lokala och regionala behoven och möjligheterna för implementering. En extern konsult genomförde en genomlysning och analys av hur de nationella förutsättningarna för design och arkitektur såg ut och hur en nationell strategi skulle utformas.

Som extern konsult anlätades Mats Svegfors som fick fria händer att utforma slutrapporten där åtta skarpa förslag presenterades under rubriken ”Så

kan politiken gå från ord till handling”:

1. form i flernivåstyrning
2. upphandling i stat och kommun för byggande, inredning och utrustning
3. lagstiftning – skönhetsparagraferna i PBL m.fl. lagar
4. professionskrav och kunskapsstyrning
5. samverkansmodellen
6. museer, arenor, nav och nätverk
7. bild i skolan
8. Sverigeutställningen 2030.

Nästan samtidigt med denna förstudie genomfördes en nationell utredning om hur politiken kring dessa frågor skulle utformas, vilket resulterade i rapporten Gestaltad livsmiljö – en ny politik för form, arkitektur och design.

Många av de slutsatser som drogs i den regionala förstudien och i den nationella utredningen var samstämmiga. Bland annat lyfts flernivåstyrningen fram i bägge rapporterna som viktig för att säkerställa långsiktigheten för formområdena.

Utifrån förstudiens regionala del rörande förutsättningarna för arkitektur-, form- och designområdena i Dalarna och Mats Svegfors förslag på insatser, samt det som framkommit i Gestaltad livsmiljö, formulerade Region Dalarna en ansökan till Statens kulturråd för ett treårigt projekt där punkterna 1, 2, 4, 5 och 6 särskilt beaktades.

I projektansökan specificerades områden som sammantaget skulle göra Dalarna till ett län där arkitektur, form och design både skulle nå ett brett folkligt intresse, stärka professionen och skapa hållbar struktur inom tjänstemannaorganisationen och den politiska organisationen. Dessa områden var:

- strukturnivå
- organisatoriska samarbeten
- mötesplatser och nätverk för yrkesverksamma
- arenor för AFD
- särskilda insatser för barn och unga.

Projektet fick namnet Arkitektur, form och design – att göra verkstad och skapa långsiktig struktur i Dalarna och har pågått åren 2016–2019. På följande sidor redogörs för arbetet och dess resultat.

Theresia Holmstedt Jensen
projektstrateg, Region Dalarna

MADA

Ada Swärd, designer

FOTO: TONY OTTOSSON

Vad tänker du på när du tänker på Dalarna?

Dalahästar, röda stugor, Carl Larsson-gården och kurbits? Eller kanske trendiga plastmattor och leksaksbilar eller expanderande fjällturism och höghusbyggen? Dalarna är både och.

Ett nyskapande kulturlän i fin form där spänningen mellan tradition och förnyelse är en styrka. Just den formuleringen – där både det gamla och det nya ryms, har varit visionen i arbetet med projektet Arkitektur, form och design – att göra verkstad och skapa långsiktig struktur i Dalarna (AFD-projektet).

Det treåriga projektet har drivits av Region Dalarna med stöd av Statens kulturråd. Projektet tog avstamp i förstudien Upplev kultur var dag, en förstudie som fortfarande utgör ett levande visionsdokument att regelbundet återkomma till för att påminnas om vartåt vi vill och varför. Arbetet med AFD-projektet har gått ut på att bryta ner och konkretisera visionen, samt att hitta organisatoriska vägar för att i blåsa liv i AFD-frågorna i Dalarna. Vi har velat skapa ett kreativt och samarbetsinriktat klimat och lyfta arkitektur, form och design som kulturområden. Design och arkitektur påverkar samhället. Både konkret i utformning men också subtilt i formande av attityder. Det är kraftfullt och

viktigt ur ett demokratiskt perspektiv att bjuda in fler att vara med och forma våra många gemensamma rum.

Projekt är en sak, vardagsverkstad en annan. Att bygga upp den där vardagsverkstaden, komplett med fungerande verktyg har varit i fokus. Nu är projektet i mål och vardagsverkstaden är i gång.

Den här rapporten ger dig en kortfattad summering av de viktigaste delar som fallit på plats under projektet. Den beskriver det som krävs för att Dalarna ska fortsätta utvecklas till att bli ett län där arkitektur, form och design ses som självklara områden att skapa medvetenhet, delaktighet, attraktivitet. Och att tillsammans sträva efter kvalitet och omsorg om detaljer. Det fortsatta AFD-arbetet handlar huvudsakligen om organisation och mötesplatser men också om lärande. Ett antal citat från personer som varit involverade i projektet står att läsa i slutet av rapporten. Där finns även ett antal länkar som leder vidare till fördjupning i frågorna.

Projektet har tillsammans med olika parter lokalt, regionalt och nationellt sökt vägar att konkretisera och organisera arbetet med AFD. Det har handlat om allt ifrån ArkDes (Sveriges nationella

centrum för arkitektur och design) och Boverket till Dalarnas museum och Carl Larsson-gården. Att lyfta frågorna och skapa en långsiktig struktur har varit huvudfokus. Den nya politiken på området, gestaltad livsmiljö har gjort frågorna högaktuella under projektperioden. Nu handlar det om att implementera politiken och göra verklighet av målen – och då behövs Dalarnas vardagsverkstad. Dalarna betraktas redan som en viktig nod inom området av flera statliga aktörer.

Design, form och arkitektur berör oss alla, och det är en självklar del av vår vardag. Att de beståndsdelar som utgör vår livsmiljö utformas med omsorg och känsla för kvalitet bidrar också till hur vi mår och trivs, hur människor samspelar och samhället fungerar. Att få vara delaktig i de processer som påverkar utformningen skapar möjligheter att bygga ett samhälle som tilltalar fler, ett samhälle där hänsyn tas till vår olikheter och möjligheter. Utmaningarna att bygga och formge handlar också om hållbarhet, att tänka generationer framåt.

Dalarna är ett unikt kulturlän med stark tradition och kunskap kring dessa frågor. Här finns såväl timmerhuskultur, hemslöjd, byggnadsvård, traditionsmåleri som etablerade designföretag och kända formgivare. Allmänhet, akademi och bransch har samverkat kring dessa frågor i projektet. Särskilt viktigt har det varit att säkra organisationen, mötesplatser, överenskommelser samt bygga delaktighet och engagemang. Det här är frågor som berör. Talande för det är exempelvis att över hundra personer kom till konstmötesplatsen Borlänge

Modern en onsdagkväll i mars för att diskutera Dalarna som textillän tillsammans med Statens konstråd och när det var fullsatt då riksarkitekt Helena Bjarnegård invigde Formveckan Dalarna 2019.

Gestalta Dalarna – skönhet som skapar utveckling. Så fick den här rapporten heta. Detta för att det i alla sammanhang där det under de senaste åren byggts strukturer för arkitektur, form och design återkommit till hur avgörande det är för länets utveckling att få syn på kraften i skönhet. Vi behöver därför medvetandegöra hur genomtänkt, funktionell design av hög kvalitet skapar värden som gör vår gemensamma vardag vackrare och som får oss att trivas och utvecklas. Det handlar bland mycket annat om bostäder, gemensamhetsytor, processer, tjänster och om mötet mellan kulturärv och nyskapande.

Rapporten beskriver de verktyg som tjänar till att levandegöra frågorna med tonvikt på organisation, mötesplatser och lärande. Huvudsakligen handlar det om Dalarnas Arkitekturråd, Region Dalarnas nya enhet Bild och form och om Formveckan Dalarna. Läs och låt dig inspireras. Du behöver också i utformandet av vår gemensamma livsmiljö. Vackra, hållbara och funktionella miljöer och produkter är vad vi kan sträva efter tillsammans. Skönhet skapar utveckling. Gestalta Dalarna!

*Ann-Louise Rönestål Ek,
projektledare AFD Dalarna 2016–2019*

Skåp i massiv körsbär med
toppskiva av kalksten.

**Ola Holmqvist, arkitekt
och möbelsnickare**

FOTO: PETER COHEN

Platsbyggt kök till privatkund.
Material: målad massiv furu och
fanerad björk.

**Ola Holmqvist, arkitekt
och möbelsnickare**

FOTO: MAGNUS STÅHLBERG

Region Dalarnas övergripande ansvar

Ansvar, resurser och samverkan. Allt detta krävs för ett framgångsrikt arbete inom kulturområdet. Region Dalarna går i täten för att driva AFD-frågorna i länet. Grunden är formuleringar i styrdokumentet Dalarnas regionala kultur- och bildningsplan 2019–2022. Där står att arkitektur, form och design ska etableras som ett regionalt verksamhetsområde samt att bild- och formområdet ska stärkas i Dalarna.

Landstingets tidigare enhet för scen, dans och konst blev Bild och form Dalarna i den nya regionen 2019, med ansvar att stärka gestaltningsfrågorna i länet. Tjänstemän med uttalat ansvar för arkitektur-, form- och designfrågorna har anställts, man har också representation i viktiga samarbetsorgan som Arkitekturrådet Dalarna, kontakt med centrala aktörer som ArkDes, Boverket och Statens konstråd och samverkan med organisationer som Svensk Form.

Vill man ha en bakgrund och historisk tillbakablick över hur kulturpolitiken organiserats regionalt rekommenderas den konstöversyn som 2019 gjordes av Staffan Nilsson på uppdrag av Region Dalarna. I rapporten beskrivs statens och myndigheternas överväganden och direktiv för kulturens roll i samhället och för det regionala bild- och formområdet.

GESTALTAD LIVSMILJÖ

Den nya polititiken som ska genomföras i Sverige beslutades under projektperioden. Riksdagen formulerar följande i propositionen Gestaltad livsmiljö:

- att hållbarhet och kvalitet inte underställs kort-siktiga ekonomiska överväganden
- att kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids
- att det offentliga agerar förebildligt
- att estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas
- att miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla
- att samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

”Region Dalarna vill arbeta för att stärka och höja statusen för arkitektur-, form- och designfrågorna i länet.”

UR DALARNAS REGIONALA KULTUR- OCH BILDNINGSPÅN 2019–2022

BILD OCH FORM

För att driva frågorna om arkitektur, form och design i Dalarna räcker det inte med tillfälliga projekt eller frivilliga insatser beroende av eldsjälarna.

Därför har det varit nödvändigt att säkerställa en organisation kring frågorna på länsnivå med tillhörande resurser, både ekonomiskt, tidsmässigt och personellt. Detta för att hålla fokus långsiktigt men också säkra att den nya politiken på området, gestaltad livsmiljö, omsätts i praktisk handling. Medborgarna i Dalarna ska känna delaktighet i utvecklingen och det kan en regional offentlig organisation säkerställa. Lika viktigt är att det

styrdokument som används i regionen innehåller formuleringar och ambitioner kring frågorna.

Region Dalarna har gjort viktiga organisatoriska förändringar för att möta dessa behov. I detta ingår medverkan i det sektorsövergripande samarbetsorganet Dalarnas Arkitekturråd. Men det finns fler samarbeten som samlar kunskap och kompetens från hela länet. Region Dalarna ingår i kultursamverkansmodellen. Den innebär att staten har lämnat över fördelningen av kulturmedlen till regionerna och i styrdokumentet kultur- och bildningsplanen förtydligas prioriteringar och mål så att de nationella kulturpolitiska målen nås.

I KORTHET

Region Dalarna har bildat en ny bild- och formenhet med regionalt ansvar för AFD-frågorna.

I kultur- och bildningsplanen finns arkitektur, form och design med som utvecklingsområden.

Modellering

Mönsterdelskurbits

Process mot sandalsydd prototyp

Sandalsydd prototyp

Processbilder

Med råmaterialutveckling i fokus och utgångspunkt i Sandströms 385-åriga släktgård situerad i djupaste dalaskogarna, skriver denna skomakarduo sin egen folksaga, sammanflätad med Othmans tunisiska berberarv.

Skostudio HOL

Matilda Sandström, skomakare

Younès Othman, skomakare

"Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön."

UR POLITIK FÖR GESTALTAD LIVSMILJÖ

Dalarnas Arkitekturråd

– gestaltning, form och design

Dalarnas Arkitekturråd är det viktigaste verktyget för att organisera arbetet med AFD i länet. AFD-projektet har arbetat med att hitta de nya formerna för rådet. Rådet som funnits sedan 1998 fick en nystart 2018 med ändrad organisation, där en styrgrupp från länsstyrelsen och landstinget (sedan 2019 Region Dalarna) styr inriktning och finansierar aktiviteter. Efter ytterligare revidering av samarbetsavtalet ingår även ByggDialog Dalarna i styrgruppen. Rådet fungerar som ett forum där idéer diskuteras och tas fram, för att sedan kunna genomföra aktiviteter. Det övergripande målet är att höja värdet i Dalarna gällande arkitektur, gestaltning, form och design.

Det regionala rådet är unikt i Sverige och drivs gemensamt av länsstyrelsen, Region Dalarna och ByggDialog Dalarna. Formerna för uppdraget och arbetet har preciserats i den samverkansöverenskommelse som skrivits mellan parterna och undertecknats av landshövdingen och

landstingsdirektören. Årligen tar man också fram en verksamhetsplan där aktiviteter planeras. Verksamhetsplanen har olika teman, 2019 handlar det om implementeringen av den nya politiken gestaltad livsmiljö.

Rådsmedlemmarna representerar olika delar av offentlighet, näringsliv och organisationer. Huvudsakligen utgörs gruppen av de femton kommunernas landskaps-, plan- och stadsarkitekter, men det finns även representanter från Svensk Form, Dalarnas museum och SAGDA (Sveriges arkitekter Gävle-Dala).

Samverkan av den här typen kräver formalisering, finansiering och inte minst engagerade deltagare. De aktörer som driver Arkitekturrådet har personal med tid avsatt för att driva och utveckla rådet och för att upprätthålla fokus görs en översyn varje år bland medlemmarna där dessa får ta ställning till fortsatt deltagande.

Breaking Surface

Med detta bord vill jag berätta och gestalta identiteten av ett samhälle i rörelse. Byn Dals Långed i Dalsland växte fram på grund av det gamla pappersbruket, men i kölvattnet av den försvunna industrin har ett mångfaldigt samhälle av olika kulturer och bakgrunder vuxit fram. Med papper som mitt material och skiktning som min teknik vill jag visualisera dess förflutna och nutid, samt den dolda skönheten jag tror ligger i dess framtid.

Sophie Hardy,
möbeldesigner

RAM

RAM är en pall men också en gångram. Tillsammans med designern Julia Madås skapade vi "en pall att åldras med". En produkt som man vill ha när man är ung, men anpassar sig också för ålderdomen. Tanken med RAM är att överbrygga glappet mellan möbel och hjälpmedel. Den är en stöttepelare som kan följa med genom livet och bidra till aktivt sittande och rörelsefrihet.

Sophie Hardy,
möbeldesigner

FOTO: SOPHIE HARDY DESIGN

RÖSTER OM ARKITEKTUR

Frida Ryhag, länsarkitekt: Det enskilt viktigaste att arbeta vidare med i Arkitekturrådet är att skapa mötesplatser för diskussion och att synliggöra frågorna. Dessa måste inkludera alla i samhället.

Suzanne Pluntke, Boverket: Arkitektur är ett bra verktyg för att möta och hantera våra samhällsutmaningar. Därför behöver kommunerna säkerställa att de har tillgång till både arkitektonisk och byggnadsantikvarisk kompetens.

Linda Kummel, ArkDes: Få kommuner har arkitekturpolicyer och strategier som visar hur de tar sig an frågorna långsiktigt. Att arbeta med detta är relevant i hela landet.

Anneli Strömberg, chef Bild och form, Region Dalarna: Att hitta ett fungerande sätt att jobba tvärdisciplinärt och förvaltningsöverskridande kring gestaltad livsmiljö är viktigt. Och att kunna föra en medborgardialog som funkar för medborgaren.

Pernilla Wählin Norén, stadsarkitekt Borlänge: Arkitekturrådet bidrar till att förmedla att arkitektur inte längre är en kulturpolitik utan ett verktyg för samhällsbyggnad.

Kristoffer Ärnäck, byggnadsantikvarie Dalarnas museum: Jag tror att kunskapsspridning till politiker och tjänstemän i kommunerna är mycket viktigt. Arkitekturrådet kan förhoppningsvis verka för att sprida sådan kunskap och inspirera till samtal och kunskapsutbyten i dessa frågor.

Lars Ingelström, arkitekt f.d. länsarkitekt: Rådet bör stödja kommuner att ta fram sina arkitekturprogram och förankra dessa frågor i planering, byggande och i sin långsiktiga utveckling. Samverkan med ByggDialog Dalarna är en viktig framgångsfaktor.

I KORTHET

Dalarnas Arkitekturråd är det viktigaste samarbetsorganet för AFD-frågorna i länet. Rådet drivs gemensamt av Länsstyrelsen Dalarna, Region Dalarna och ByggDialog Dalarna.

**Zacharias Vindbacke,
textil kreatör med speci-
sering på huvudbonader**

STYLIST OCH MAKE-UP: FANNY WEDMARK

MODELL: ESTER WALLMARK

FOTO: OLOF RÄVEN FREJD

**Zacharias Vindbacke, textil kreatör
med specialisering på huvudbonader**

STYLIST OCH MAKE-UP: FANNY WEDMARK, MODELL: ESTER WALLMARK

FOTO: OLOF RÄVEN FREJD

"Dalarna är ett starkt formlän och vi tror på att uppmärksamma och utveckla det tillsammans med andra. Vi vill stärka statusen för frågorna och bidra till att Dalarna blir Sveriges mest spännande formlän."

SVENSK FORM DALARNA

Former för att mötas

Formveckan Dalarna – hela Dalarnas form, en manifestation för skaparkraft. Formveckan Dalarna startade under projektet. Det är ett initiativ av Svensk Form som samlar en rad olika aktiviteter: workshops, öppna ateljéer och föreläsningar bland annat.

Formveckan fungerar som ett paraply under vilket man vill samla och synliggöra den kreativitet som finns i hela Dalarna under en vecka: hantverk, form, design och arkitektur i det lilla eller stora. Detta för att locka den intresserade allmänheten – oberoende av ålder, kön och bakgrund – att upptäcka och utforska formområdet. Målet har också varit att ge Dalarnas yrkesverksamma en ny mötesplats

sinsemellan och en ny plattform att visa sitt arbete. 2019 arrangerades Formveckan Dalarna för tredje gången, och man står nu på egna ben utan projektmedel. Formveckan innehåller 89 evenemang av 35 organisationer runt om i hela länet. Att formveckan årligen arrangeras är en mycket viktig plattform för AFD-frågorna.

3–13 oktober 2019 samlades verksamma inom form, design och arkitektur och genomförde Formveckan Dalarna med mängder av aktiviteter och utställningar runt om i länet. Det behövs mötesplatser för att lyfta och vitalisera AFD-frågorna året runt och inte bara under formveckan.

I KORTHET

Formveckan Dalarna har arrangerats tre år i rad och har utvecklats till den viktigaste mötesplatsen för yrkesverksamma och andra intresserade av arkitektur, form och design.

Ett flertal etablerade mötesplatser för konst och kultur finns i länet och fungerar bra.

CTH-huset, före detta hattfabriken i Borlänge, kan utvecklas till en regional mötesplats för form. Kommunen utreder möjligheten och flera arrangemang har genomförts.

RÖSTER OM FORMVECKAN

Elna Lassbo, ansvarig för regional samordning samt bibliotek och arkiv Svensk Form: Vi ser att Svensk Form Dalarna, med hög kunskapsnivå och stort nätverk, har blivit en naturlig samarbetspartner och spelar en viktig roll i regionen. Vi hoppas att arbetet framåt kan leda till att nya mötesplatser skapas i Dalarna. En fysisk plats ger en stabil plattform för att vidareutveckla form-, design- och arkitekturfrågorna i regionen. Formveckan Dalarna har på kort tid blivit en betydande regional arena för att öka kunskapen om form och design och skapa viktiga mötesplatser för allmänhet och bransch. Det är ett evenemang där Svensk Form Dalarna under tre års tid har samlat formkompetens från Sälen i norr till Smedjebacken i söder.

Frida Lindberg, ordförande Svensk Form Dalarna: Svensk Form Dalarna har de senaste åren startat Formveckan Dalarna och även genomfört ett slöjd- och designkollo med hjälp av stöd från projektet. Det har möjliggjort för oss att kunna ta ett stort steg framåt i den verksamhet vi bedriver, både mot yrkesverksamma, intresserad allmänhet och unga. Projektet har också gjort att formområdet har lyfts fram i ljuset och med positiv energi har mycket samverkan och ny kunskap uppstått.

Märta Kallur, Svensk Form Dalarna: Formveckan är en plattform för att visa vad som händer på formområdet i hela Dalarna. Många formskapare öppnar upp sina ateljéer och verkstäder och nätverken kring Arkitekturrådet bereds möjlighet att ordna föredrag och seminarier för allmänheten.

Monika Jönsson, rektor Sätergläntan: Generellt sett är inte arkitektur-, form- och designfrågor så framträdande i länet. Vi arbetar med design och skapande genom slöjd och hantverk och det finns en enorm potential i kunskap och entreprenörskap som bör lyftas fram.

Elisabet Bergman, kontorschef Arkitekt SAR/MSA Sweco Architects Falun: Börja göra. Ta projekt som är på gång och lyft dem en nivå till. Vad har vi på våra bord i våra olika verksamheter? Våga bjuda in till diskussion.

Stina Berglund, projektledare Arctic Design of Sweden, Region Västerbotten: Det är viktigt att med det mänskliga perspektivet som utgångspunkt driva en politik och en riktning som är hållbar ut ett socialt varierat spektra som ska skapa förutsättningar för trygghet, utveckling, god hälsa etc. Arkitektur, form och design kan många gånger vara motorn för förverkligandet av hållbar teknik, smarta lösningar och miljöförbättringar. Genomförande kan ske genom dialoger, påverkansarbete, kravställande och att lyfta fram goda exempel.

Lära

Att upprätthålla och sprida kunskap i AFD-frågor samt att föra dialog och väcka intresse är vitalt för engagemang och kompensförsörjning. Ett flertal utbildningsaktörer i länet bidrar till detta och stärker därmed arkitektur-, form- och designområdet. Högskolan Dalarna, folkhögskolorna Fornby, Mora och Leksand och Sätergläntan, Institutet för slöjd och hantverk hör till de viktigaste. Förskola, grundskola och gymnasium samt studieförbunden har också en viktig roll. Flera privata aktörer är dessutom engagerade i AFD-frågorna.

Ett exempel på ett direkt resultat av AFD-projektet är en 15-poängskurs i gestaltad livsmiljö som är under planering. Fram till dess att denna kurs sjsätts ingår gestaltad livsmiljö som en kurs i högskolans treåriga byggprogram.

HANDENS KUNSKAP

Slöjden har en särställning i Dalarna. Här finns sju hemslöjdsbutiker samt tusentals engagerade slöjdare och professionella slöjdhandverkare. Dalarnas hemslöjdsförbund och deras konsulenter har ett regionalt uppdrag att främja hemslöjd. De verkar för synliggörande av slöjdens formgivning och design samt kunskapshöjning genom att skapa workshops, ordna utställningar och delta i olika samarbeten med olika kulturinstitutioner och Sätergläntan.

På Sätergläntan finns utbildningar på ett till tre år som lär ut slöjd och hantverk från grunden inom trä, smide, sömnad och vävning och där man under år tre kan avsluta med ett gesällbrev.

Hemslöjdsförbundet undersöker möjligheten att samverka kring en fysisk mötesplats för frågorna där såväl professionella som civilsamhället kan ta del av vad arkitektur, form, hantverk, slöjd, hemslöjd samt design handlar om. Ett ställe där man kan arrangera utställningar och kurser men även tillhandahålla information om arkitektur, form/slöjd och design mm. Ett ställe där man kan väcka ett intresse och en förståelse. Ett kulturcentrum där man även huserar konsulenter och andra som jobbar inom områdena samt möjliggör för olika föreningar hyra in sig.

Slöjd intresserar många människor i olika åldrar och rymmer hela spannet från traditionellt hantverk som dalahästar till nyskapande konstnärlig gestaltning där man testar uttryck. Ett sådant nyskapande uttryck är stickgraffiti, där en lyktstolpe eller staty kan få nya stickade kläder av okända upphovsmän.

Slöjden ser följande punkter som avgörande för AFD-arbetet framåt:

- utbilda och lyfta fram vad som finns i länet gällande utbildningar
- fortsätta med Formveckan Dalarna
- skapa fler samarbeten och nätverk, med till exempel Visit Dalarna.
- skapa fler Skapande skola-projekt kring ämnena arkitektur, form och design
- samverka med formgivare som har inblick i slöjdens förutsättningar och grunder, för att utveckla en designmetodik för produktutveckling inom slöjden.

GODA GRANNAR

Att samverka med andra län är kunskaphöjande och ger goda exempel att ta med sig hem. Inom hemslöjden och Svensk Form finns nätverk där de olika regionerna möts. Även länskulturcheferna i Dalarna, Sörmland, Uppland, Västmanland, Gävleborg och Örebro möts regelbundet. Sveriges Arkitekter Gävle-Dala är ytterligare ett exempel på ett välfungerande nätverk inom området. I AFD-projekt har ett flertal möten och studiebesök genomförts för att knyta kontakter och stärka banden med olika organisationer på flera nivåer. Bland annat Designcentrum Jämtland Härjedalen, Form/Design Center i Malmö, Region Västerbottens kulturverksamheter, hemslöjden i Västmanland, ArkDes, Statens konstråd och Boverket.

I KORTHET

Utbildningsaktörer på flera nivåer arbetar för lärande och kompetensutveckling inom AFD-området.

Högskolan Dalarna, folkhögskolorna Fornby, Mora och Leksand och Sätergläntan, hör till de viktigaste.

Flera utvecklingsprojekt inom området bidrar ytterligare till att höja kunskapsnivån och skapa arenor för samverkan och idéutbyte. Där har bland andra ByggDialog Dalarna en viktig roll.

Även inom förskola, grundskola och gymnasium finns intresse för gestaltungsfrågor. Flera privata aktörer och studieförbund engagerar sig, bland annat genom att ordna öppna studiecirkel och designföreläsningar.

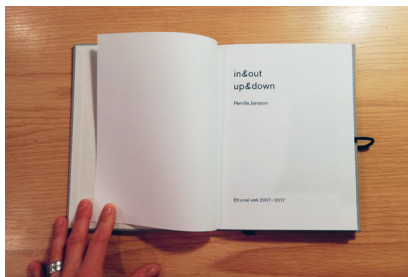
Som ett resultat av AFD-projektet planeras en 15-poängskurs i gestaltad livsmiljö på Högskolan Dalarna i samarbete med Region Dalarna och Arkitekturrådet. För närvarande ingår gestaltad livsmiljö som en kurs i högskolans treåriga byggprogram.

Rekvisita Rocky! Förlorarens återkomst i regi av Maria Blom, 2019.

Petra Wählin Massali,
formgivare

FOTO: PETRA WÄHLIN MASSALI

Formgivning, boken In & out, up & down
av Pernilla Jansson, 2018.

Petra Wählin Massali, formgivare

FOTO: PETRA WÄHLIN MASSALI

Alla ska med

ett projekt som AFD är det nödvändigt att säkerställa att alla får plats. Frågor som samhällsplanering, design och konst är ytterst relevanta för alla Dalarnas medborgare. Att utgå ifrån diskrimineringslagstiftningen och ta hänsyn till parametrar som till exempel kön, funktionsnedsättning, ålder och etnisk tillhörighet är självklart. Hur vi tillsammans formar vårt samhälle är avgörande för demokratiutvecklingen. Ett inkluderande förhållningssätt har därför genomsyrat projektet under hela perioden. Att omsätta dessa perspektiv till praktiskt arbete har till exempel betytt att i alla aktiviteter som föreläsningar och panelsamtal se till att det funnits en bred representation vad gäller medverkande. Man har även försökt att informera och kommunicera så att många kunnat ta till sig innehållet och känt sig välkomna att delta och interagera, så att det inte upplevts som arrangemang bara för de redan invigda. Nyfikenhet och ett öppet samtalsklimat har varit målsättningen.

Styrgruppen i projektet har haft en bra sammansättning med olika kön, bakgrund, bostadsort och ålder. Att närma sig arkitektur-, form- och designfrågorna måste vara möjligt för alla. Aktiviteter och möten har konsekvent förlagts till platser som är lätta att ta sig till och lokalerna har alltid varit tillgänglighetsanpassade. Ambitionen har varit att synliggöra AFD-frågorna för alla medborgare i

Dalarnas län, i det ingår också att förlägga aktiviteter utanför de större städerna. Detta så att bostadsort, utbildning eller socioekonomisk bakgrund inte utgjort ett hinder för att ta del av de offentliga aktiviteterna. Tematiken i dessa aktiviteter har varierat för att spegla aktuell debatt inom området.

Bland annat har det kvinnliga textila arbetet synliggjorts på en aktivitetsdag i CTH-huset i Borlänge och en föreläsning om normkritisk design och design thinking har hållits. Projektledaren har en bakgrund inom public service med flerårigt praktiskt redaktionellt mångfaldsarbete, dessa erfarenheter har kommit projektet till del och hänsyn har tagits i alla led till jämställdhet, hbtq, mångfald och interkulturella perspektiv. Hållbarhetsfrågan som i allt högre grad präglar det offentliga samtalet inom alla områden har också varit självklart i projektets arbete. AFD-området är en viktig nyckel för metodutveckling och samtal som kan göra att Dalarna klarar de omställningar som krävs inför framtiden.

BARN OCH UNGA

Konstmötesplatsen Borlänge Modern, BOMO har utgjort navet för AFD-projektets arbete med särskilt fokus på barn och unga. Särskilt värt att nämna är samarbetet med Design Lab S och pop

up-hattfabriken på torget med inspiration av den närliggande kvinnohistoriskt intressanta hattfabriken CTH. Projektet utgjorde också en del i ANODA Ung Konsts satsning Demografik i vilket barn och unga genom filosofiska samtal och grafiskt arbete formulerade budskap om de stora frågorna inför valet 2018. Dåvarande barn och unga-konsulent samt länskonstkonsulenten ansvarade för AFD-delen med fokus barn och unga, och detta pågick under projektets första två år. Därefter övergick insatserna i ordinarie verksamhet, detta gäller även de slöjdaktiviteter för unga som genomförts inom ramen för projektet. BOMO – som nu drivs av Borlänge kommun med stöd av Region Dalarna – har blivit en självklar mötesplats i länet för barn och unga där de får utforska arkitektur-, form- och designfrågor på ett kreativt sätt, bland annat genom fritt skapande i Ateljé BOMO 10+ samt lovaktiviteter som arkitekturkollo och workshops i lego-byggande och broderi.

Den uppskattade verksamheten för barn och unga fortsätter på olika sätt i länet, dels från Region

Dalarnas bild- och formenhet men även från hemslöjdens och kommunernas sida med BOMO som en fortsatt viktig plats som attraherar resurser och kompetenser.

FRAMÅT

En fungerande organisation för att driva frågorna, mötesplatser för att samtala och tänka nytt, kunskapsspridning och fokus på delaktighet. Dalarna har alla förutsättningar att bli en viktig nod för AFD i Sverige, och här tydliggörs hur nära samarbete mellan olika aktörer kan bidra till att skapa verkstad och kreativitet. Dalarna är redan ett viktigt formlän. Nu har vi styrfart att ta oss an framtidens utmaningar kring social och miljömässig hållbarhet samt demokrati och arbetsmarknad. Kulturen skapar möjligheter. Arkitektur, form och design bygger framtiden.

I KORTHET

En långsiktigt fungerande organisation har byggts för att driva AFD-frågorna i Dalarna. Samarbete mellan olika aktörer skapar utvecklingsmöjligheter och ger styrfart.

Mötesplatser för att samtala och tänka nytt har stärkts. Fokus ligger på kunskapsspridning och delaktighet.

Dalarna är redan ett viktigt starkt formlän och har förutsättningar att bli en viktig nod för AFD i Sverige.

Vaser, skålar och fat

Stefan Andersson, keramiker

FOTO: STEFAN ANDERSSON

RÖSTER OM AFD-PROJEKTET

Vad har projektet gett dig?

Arne Ludvigsson, f.d. stadsarkitekt Borlänge: Jag har varit med ”from the very beginning”, och det har varit en unik arena för att diskutera arkitektur. Det har varit en bra allmän diskussion om den funktionalistiska stilens dominans kontra den klassiska eller gotiska stilen när det byggs nytt. Lägg märke till vilket genomslag Arkitekturupproret fick i landet med sin omröstning med 6666 deltagare.

Pernilla Wählin Noren, stadsarkitekt Borlänge: Det har gett mig stöd i frågorna och projektet har sett till att frågorna har lyfts. Även Formveckan Dalarna.

Helena von Bergen, Region Dalarna Bild och form: Framför allt Arkitekturrådet. Det utvecklas mot ett bra och mycket nödvändigt forum för medlemmarnas gemensamma frågor. Styrgruppen kan förstärkas så att vi kan driva frågor och processer där frågor om arkitektur, gestaltning, design och form kommer till korta. Det viktigaste i länet är kunskapshöjande insatser för att inte bygga ett ointressant och fult Dalarna.

Petter Kolseth, Högskolan Dalarna: Samverkan via Arkitekturrådet. Det behövs nog en anpassning av tankarna bakom gestaltad livsmiljö (som är ett för de flesta obegripligt begrepp), vad är inte gestaltad livsmiljö, och vad ÄR gestaltad livsmiljö? Jag tycker speciellt om textens fokus på samtalet mellan förvaltning och medborgare. Snarare än att vara en gestaltungsguide fungerar ett arkitekturprogram

som en samtalsguide. Genom att resonera kring arkitekturens betydelse i vidare bemärkelse, det vill säga bortom frågor som material och kulörer hos enskilda objekt, samt genom att lyfta fram viktiga teman och knäckfrågor att ta ställning till, blir dokumentet ett stöd i diskussionen kring till exempel de offentliga rummens funktion och betydelse. Ett arkitekturprogram är ett dialogverktyg i skriftlig form som kan bidra till ett väl fungerande samarbete och ett tvärasektionellt arbetssätt mellan kommunens förvaltningar och politiska nämnder, samt en kontinuerlig dialog med medborgare och exploatörer. Istället för att försöka ”utbilda” politiker, byggare och medborgare behöver alla parter försöka förstå varandra. De som har ansvar för arkitekturprogram (och ÖP/DP) måste öva upp sin empati för övriga intressenter som politiker, byggare, medborgare.

Anna Sjons Nilsson, konstnär: Det roligaste är att det är en högskolekurs på gång i ämnet. Det leder till att formfrågor behandlas som kunskap och inte som tycke och smak. Det kan höja kompetensen i länet.

Kristoffer Ärnäck, byggnadsantikvarie Dalarnas museum: Arkitekturrådets nystart. Jag tror att kunskapsspridning till politiker och tjänstemän i kommunerna är mycket viktigt. Arkitekturrådet kan förhoppningsvis verka för att sprida sådan kunskap och inspirera till samtal och kunskapsutbyten i dessa frågor.

Frida Lindberg, Svensk Form Dalarna: Nu gäller det att ta till vara de kunskaper och det nätverk som har arbetats fram de senaste åren i och med landstingsprojektet och Svensk Forms och andra aktörers engagemang. Vi behöver möjlighet att använda, stärka och synliggöra de kunskaper som finns i länet inom designområdet. Det gör vi enklast med mötesplatser och fortsatt hög kvalitet på all verksamhet som bedrivs.

Lina Sofia Lundin, verksamhetsutvecklare CTH samt konstnär: I den tid där frågan kring vad som ska hända på fabriksmuseet och området runt CTH och dess utvecklingspotential har varit aktuell har AFD-projektet som pågått samtidigt bidragit extra mycket till att vi fått utrymme och möjlighet att diskutera platsen.

Camilla Nyman, Region Dalarna Bild och form:

- identifierat parter i länet att gå vidare tillsammans med
- identifierat intresse hos medborgarna och behov av att mötas och samtala om dessa frågor
- BOMO som viktig och central mötesplats
- Borlänge som ett bra nav för dessa frågor i länet, med goda förutsättningar både geografiskt men också med centrum och de verksamheter, resurser och kompetenser som detta har attraherat
- formveckan!
- utforskandet av ungas oerhört viktiga roll.

Lars Ingelström, f.d. länsarkitekt: En tydlig bekräftelse på att intresset är stort för att utveckla samarbetet om arkitektur-, form- och designfrågor. Det finns ett genuint intresse för olika former av kompetensutveckling. Samverkan mellan länsstyrelsen och regionen är mycket positiv och kan bidra till att satsningen blir riktigt framgångsrik. Här finns förutsättningar för att göra arkitektur, form och design till en viktig del av länets utveckling som rör kultur- och naturmiljö, den byggda miljöns identitet, näringslivets utveckling och Dalarnas attraktionskraft som besöksland.

VIKTIGA LÄNKAR

regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2018/02/prop.-201718110/

boverket.se

arkdes.se

statenskonstrad.se

formdesigncenter.se

lansstyrelsen.se/dalarna

byggdialogdalarna.se

regiondalarna.se

regiondalarna.se/contentassets/e2b54b6001fb44d79a992e6c35a0aa05/kultur-och-bildningsplan-2018-2022.pdf

mynewsdesk.com/se/svenskform/documents/rapport-upplev-kultur-var-dag-44099

svenskform.se

formveckan.com

formdesigncenter.com

rohsska.se

svid.se

Bilderna i rapporten har valts för att ge en bred representation av olika tekniker och uttryck som yrkesverksamma unga formgivare och designers i Dalarna arbetar med idag.

Region Dalarna vill på detta sätt uppmärksamma den innovationskraft och kreativitet som finns i länet inom arkitektur-, form- och designområdet. Gestaltning handlar om skönhet och funktion men också om mod och nytänkande. Dalarna är ett nyskapande kulturlän i fin form där spänningen mellan tradition och förnyelse är en styrka.

Region Dalarna – Kultur & bildning
Box 712
791 29 Falun
Myntgatan 2, Falun

www.regiondalarna.se